

הזי"ו לך

מים ראשונים: מספר הקרואים לתורה: שבעה בשבת, ארבעה בראש חודש ובחול המועד, חמישה ביום טוב חמישה וביום הכיפורים שישה, נזכר כבר במשנה מגילה ד ב אשר גם מציינת מתי מותר להוסיף קרואים. אבל החלוקה לקטעים ברורים בהם מעלים את הקרואים: כהן, לוי, שלישי וכו', היא מנהג יחסית מאוחר, וודאי לא מתקופת המשנה והתלמוד ומן הסתם היו מנהגים שונים בקהילות שונות ובלבד שיקפידו על כללי יסוד: שבעה קרואים, שלושה פסוקים לפחות לכל אחד. עד היום יש בזה מנהגים שונים. אבל בפרשת האזינו יש חלוקה קדומה המיוחסת עוד לשירת הלוויים בבית המקדש שסימנה הזי"ו לך. ועל נושא זה נרצה להתמקד הפעם.

מסכת סופרים פרק יב הלכה ז – פירוט סימן הזי"ו ל"ך

אמר ר' יוסי ב"ר אבון: שירת הלויים לא יפחתו לה משה קריות, וסימנה הזי"ו ל"ך: האזינו, זכור, ירכיבהו, וישמן, לו, כי ידין.¹ ויש להפסיק שיטה מלאה מלמעלן ושיטה מלאה מלמטן; כנגד כך נהגו לעשות שיטותיה של תורה.²

מסכת ראש השנה דף לא עמוד א – שירת הלוויים במקדש³

תניא, רבי יהודה אומר משום רבי עקיבא: בראשון מה היו אומרים – "לה' הארץ ומלואה" (תהלים כד), על שם שקנה והקנה ושליט בעולמו. בשני מה היו אומרים: "גדול ה' ומהולל מאד" (תהלים מח), על שם שחילק מעשיו ומלך עליהן. בשלישי היו אומרים: "אלהים נצב בעדת אל" (תהלים פב), על שם שגילה ארץ בחכמתו והכין תבל לעדתו. ברביעי היו אומרים: "אל נקמות ה' " (תהלים צד) - על שם שברא חמה ולבנה, ועתיד ליפרע מעובדיהן. בחמישי היו אומרים: "הרנינו לאלהים עוזנו" (תהלים פא) - על שם שברא עופות ודגים לשבח לשמו. בששי היו אומרים: "ה' מלך גאות לבש" (תהלים צג) - על שם שגמר מלאכתו ומלך עליהן. בשביעי היו אומרים: "מזמור שיר ליום השבת" (תהלים צב) - ליום שכולו שבת ...⁴

במוספי דשבתא מה היו אומרים? אמר רב ענן בר רבא אמר רב: הזי"ו ל"ך.⁵ ואמר רב חנן בר רבא אמר רב: כדרך שחלוקים כאן - כך חלוקין בבית הכנסת. במנחתא דשבתא מה היו אומרים? אמר רבי יוחנן: אז ישיר ומי כמוך ואז ישיר.⁶ איבעיא להו: הני כולהו בחד שבתא אמרי להו. או דלמא כל שבתא ושבתא אמרי חד? תא שמע, דתניא, אמר רבי יוסי: עד שהראשונה אומרת אחת - שניה חוזרת שתים, שמע מינה: כל שבתא ושבתא אמרי חד, שמע מינה.⁷

¹ הכוונה לשישה קרואים בשירה עצמה. הקרוא השביעי עולה לפסוקים שאחרי השירה: דברים לב מד-נב: "ויבוא משה" עד "שמה לרשתה". ראו מקור הלכה זו בירושלמי מגילה פרק ג הלכה ז: "א"ר יוסי בי ר' בון: שירת הלויים לא יפחתו לה משה קריאות סימנה הזי"ו ל"ך". וכך גם בבבלי ראש השנה להלן, אלא שהם לא פרטו מהו סדר הזי"ו ל"ך, מה היא בדיוק חלוקת הפרשה. ואילו כאן, במסכת סופרים, שהיא מתקופת הגאונים, וייעודה לדון בדיני כתיבת ספר תורה והקריאה בו, יש פירוט ופירוק הסימן. אך זו רק שיטה אחת וגם לא זו שאנחנו נוהגים. ובשיטה זו יש קושי קטן שבין "ירכיבהו" ובין "וישמן ישורון" יש רק שני פסוקים!

² בשירת האזינו וכן בשירת הים יש רווח של שורה (שיטה) בראש השירה ובסופה ע"מ להפרידה בצורה ברורה מהפסוקים שלפניה ולאחריה. ראו דברינו **שירת הים סדר כתיבתה ואמירתה**.

³ גמרא זו היא מקור חשוב אחד לסדר שירת הלוויים במקדש שנכנס אחר כבוד לסידור התפילה. מקור מרכזי אחר הוא הגמרא במסכת ערכין יא: "תנו רבנן: השיר מעכב את הקרבן, דברי רבי מאיר; וחכמים אומרים: אינו מעכב ... אמר רב יהודה אמר שמואל: מנין לעיקר שירה מן התורה? שנאמר: ושרת בשם ה' אלהיו (דברים יח), איזהו שירות שבשם? הוי אומר: זה שירה". ושם גם שיטות ומקורות נוספים: "רב מתנה אמר מהכא: תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב (דברים כח), איזו היא עבודה שבשמחה ובטוב לבב? הוי אומר: זה שירה ... א"ר יוחנן מהכא: לעבוד עבודת עבודה (במדבר ד), איזהו עבודה שצריכה עבודה? הוי אומר: זו שירה". ראו גם בספרי במדבר קטז, בדברינו **שמירת המקדש** בפרשת קרח.

⁴ ראו לשון הזהב של פירוש המאירי כאן המבאר גמרא זו כך: "בכל יום ויום היו הלוויים משוררים על הדוכן אחר הקרבת הקרבן בשעת הנסוך, והיו אומרים מעין מלאכת היום שבמעשה בראשית. ובכל שיר ושיר היו שם שלש פסיקות. על כל פרק מהם היו כהנים תוקעים והעם שבעזרה משתחוים והתקיעות תשע בין כולם. ועל איזה קרבן היו משוררים? על עולת חובה של צבור כגון תמידים וכיוצא בהם ועל זבחי שלמי צבור שהם כבשי עצרת. אבל עולת נדבה שהיו הציבור מקריבים ממותר תרומת הלשכה לקץ המזבח, אין בהם שירה אע"פ שהם של ציבור. וכן נסכים הבאים בפני עצמם, אין אומרים בהם שירה". ועל הקשר בין המשכן/מקדש לבריאת העולם, ראו למשל מדרש נתחומא (ורשא) פרשת פקודי סימן ב: "היכל שלמטה מכוון כנגד היכל של מעלה ... למה הוא אומר ה' אהבתי מעון ביתך ומקום משכן כבודך? בשביל ששקול כנגד בריאת עולם".

⁵ בשעת הקרבת קרבן מוסף בשבת היו הלוויים אומרים בבית המקדש את שירת האזינו בחלוקה של הזי"ו לך כפי שמוסבר להלן.

⁶ במנחה בשבת היו קוראים את **שירת הים** בשני חלקים ואת **שירת הבאר**. ראו פירוש מהרש"א שם: "והם כלל שירות שבתורה וקבעו אותן שירות ביום השבת לפי הקדושה. ובימי חול קבעו שירות של דוד שאין בהן קדושה כל כך".

⁷ גם התלמוד הבבלי, בדומה לירושלמי (ראו הערה 1 לעיל) אינו מפרט לנו מהו הזי"ו ל"ך, כיצד בדיוק שרו הלוויים בבית המקדש, שכשירתם אנחנו קוראים את פרשת האזינו פעם בשנה. אבל הבבלי מעלה מעניינת שאלה אחרת: האם אמרו את כל הפרשה בשבת

רש"י מסכת ראש השנה דף לא עמוד א – שיטת רש"י

הזי"ו ל"ך - פרשת שירת האזינו חולקים אותה לששה פרקים, הראשון - האזינו, השני - זכור ימות עולם, השלישי - ירכיבהו על במותי ארץ, הרביעי - וירא ה' וינאץ. עד כאן ששה פסוקים לפרק, ומכאן ואילך שמונה פסוקים לפרק החמישי - לולי כעס אויב אגור, השישי - כי ידין ה' עמו.⁸ כדרך שחלוקין - פירקי השירה הזאת כאן. כך חלוקין בבית הכנסת - כך קוראין אותה ששה הקוראין בספר תורה, והשביעי קורא מן השירה ולהלן.

רמב"ם הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק יג הלכה ה – הפסקות בתוכחה

כל העולה לקרות בתורה פותח בדבר טוב ומסיים בדבר טוב. אבל פרשת האזינו קורא הראשון עד זכור ימות עולם, והשני מתחיל מזכור ימות עולם עד ירכיבהו. והשלישי מירכיבהו עד וירא ה' וינאץ, והרביעי מן וירא ה' וינאץ עד לו חכמו, והחמישי מן לו חכמו עד כי אשא אל שמים ידי, והשישי מכי אשא אל שמים ידי עד סוף השירה. ולמה פוסקין בה בעניינות אלו? מפני שהן תוכחה כדי שיחזרו העם בתשובה.⁹

אנציקלופדיה תלמודית כרך ח הזי"ו ל"ך -

פרשת שירת האזינו, שהיא השיר שהלויים היו אומרים בבית המקדש במוספי שבת ונקראת סתם שירת הלויים, חולקים אותה לששה פרקים, המתחילים באותיות הזי"ו ל"ך. ונסתפקו בגמרא, אם היו אומרים כולם בשבת אחת, אלא שהיו הפרקים מחולקים בנעימת הקול להפסיק ובמחלפות כלי שיר ובתקיעת חצוצרות, או שבכל שבת אמרו פרק אחד. ופשטו מברייתא, שאומרים פרק בכל שבת, וגמרו השירה בשש שבתות, וחזרו לראש. ויש שכתב שלא דוקא בשבת, ובמוספים שאמרו היינו במוספים של אותו שבוע, שהיו עושים מעמדות בכל יום והיו מתפללים מוסף.¹⁰

כדרך שחולקים פרקי שירה זו במקדש, כך חולקים בבית הכנסת בקריאת התורה, שחולקים אותה לששה קרואים כסימן הזי"ו ל"ך, אף על פי שבשאר ימות השנה החזן מקריא כרצונו. ולא יפחתו לה משש קריאות של הזי"ו ל"ך, עד סוף השירה. והשביעי קורא מסוף השירה עד סוף הפרשה. וכשם שבמקדש לא היו גורעים ולא מוסיפים, כך אין גורעים ואין מוסיפים בבית הכנסת, ולא משנים הסימן, ואפילו יש חיובים לעלייה לתורה, לא יחלק יותר השירה.¹¹

אחת, ואז הסימן הזי"ו ל"ך הוא הפסקה שבה תקעו בחצוצרות ובשופר "בין גברא לגברא", או שבמחזור של שש שבתות היו קוראים בכל שבת רק "שישית" מהשירה (שביעית מהפרשה שלנו), בדומה לקריאה לגברא אחד בתורה בימינו. והכריע הבבלי בפירוש, כשיטה השנייה. ראו פירוש המאירי בגמרא כאן: "במוסף השבת היו אומרים בשירת האזינו שבת ראשונה עד זכור ימות עולם, ובשניה עד ירכיבהו על במתי ארץ, וכן כולם כסדר הזי"ו ל"ך ונמצאת כלה לששה שבתות והיו חוזרין חלילה. ועל הדרך שסדורה כאן, סודרין אותה בשבת שלה בבית הכנסת. רוצה לומר שהששה עולים קורין את השירה כסדר הזי"ו ל"ך האמור כאן ושביעי מסיים הסדר כמו שביארנו במסכת מגילה". בבית המקדש היו רק שש קריאות, של השירה עצמה, והמחזור היה של שש שבתות שמעניין לראות איך זה הסתדר עם לוח השנה והאם אפסו מחזור קריאה זה בנקודה כלשהיא בלוח השנה (ראש השנה?) או שקריאה זו חצתה שנים.

⁸ ופירוש תוספות מצטרף לחלוקה של רש"י שיש בה חלוקה "מאוזנת" של הפסוקים כפי שהוא מסביר, ארבעה פעמים שישה ואח"כ פעמיים שמונה (סה"כ ארבעים, משהו לא מסתדר עם ארבעים ושלושה פסוקי השירה בחומשים שלנו). אבל פירוש תוספות מביא גם שיטות אחרות, כגון זו שראינו בראש דברינו במסכת סופרים: "הזי"ו לך - האזינו זכור ירכיבהו וירא לולי כי ידין - כ"כ בספרים וכך פירש בקונטרס וכן המנהג. ובמסכת סופרים כתיב וישמן לו ור"ח פי' וירא לה". וברמב"ם להלן נראה שיטה נוספת שהיא עיקר המנהג בימינו. ראו עיונים בגמרא שטיינזלץ ראש השנה שם שמביא שש שיטות. שש שיטות בפוסקים על שש הקריאות! השלוש הראשונות משותפות ומוסכמות על כולם: האזינו, זכור וירכיבהו. מכאן ואילך הם נחלקים. האם הוא"ו הוא וירא ה' וינאץ או וישמן ישורון ויבעט, האם ה"מ"ד היא לו חכמו ישכילו זאת או לולי כעס אויב, והאם ה"כ"ף האם היא כי ידין או כי אשא. האפשרויות המתמטיות לסדר שלוש אפשרויות בסדר שונה (שלושה ילדים בשורה) הוא 3! (שלוש עצרת) שזה בדיוק 6. ומכאן שש השיטות (שהרי על השלוש הראשונות מסכימים כולם). היהודים לא יחמיצו אף אפשרות ...

⁹ בהלכות תמידין ומוספין פרק ו הלכה ט, בהקשר עם עבודת בית המקדש, מביא הרמב"ם את הסימן הזי"ו ל"ך ולא מפרט, רק אומר: "במוספי שבת אומרים שירת האזינו וחולקין אותה לששה פרקים הזי"ו ל"ך כדרך שקוראין אותה ששה בבית הכנסת, ואומרין פרק בכל שבת, גמרו השירה בששה שבתות חוזרין לראש". אך כאן בהלכות בית הכנסת הוא מפרט להלכה. שים לב ללשון הרמב"ם שהופך את הסדר מבית הכנסת לבית המקדש! ההפך מלשון הגמרא. האם יש כאן כוונה מסוימת? עכ"פ, נראה ששיטת הרמב"ם נקבעה להלכה ברוב קהילות ישראל וכך הוא ברוב החומשים. ועניין החזרה בתשובה והתוכחה שחוזרים כאן אחרי שרצינו כבר שתכלנה כל התוכחות בפרשת נצבים ערב ראש השנה, ואחרי עשרת ימי תשובה, מקבלת בשנים בהן שבת האזינו היא אחרי יום כיפור משמעות מיוחדת. עוד יש תשובה ותוכחה! ראו דברינו **דרשו ה' בהמצאו** בשבת שובה על שתי שבתות תשובה לפי שיטת הפסיקתא. אך פרשנים שונים ראו בעצם הסימן הזי"ו ל"ך ריכוך של תכני השירה שהם תוכחה קשה. ראו שוב פירוש מהרש"א בגמרא ראש השנה ה"ל: "ולסימן טוב חלקו פ' האזינו לו' חלקים ברת' הזי"ו ל"ך ששיר של שבת יש לו זיו דהיינו מפי משה שקרן עוד פניו ותרגומו זי". ויש הרבה פירושים סימבוליים על סימן זה ולא נאריך כאן.

¹⁰ ראו דברינו **משורות ומעמדות** בפרשת פנחס.

¹¹ ויש שמתירים בסימן האחרון כי אשא אל שמים ידי ובוודאי בחלק השביעי שהוא כבר מחוץ לשירה. העיקר שלא תהינה מחלוקות בישראל וכל ימי הזכרון והגומל יעלו לרצון לעם ישראל. ובאמת מה הסיבה שלא מוסיפים קרואים ולא משנים מהסדר? אולי בגלל

ספרי דברים פסקא שלג

אמרת גדולה שירה זו שיש בה עכשיו ויש בה לשעבר ויש בה לעתיד לבוא, ויש בה בעולם הזה ויש בה לעולם הבא.¹²

שבת שלום וגמר חתימה טובה¹³

ושתהא לנו שנת זיו ואורה

מחלקי המים

התוכחה ("אל תקוץ בתוכחתו") ואולי גם בגלל השירה עצמה שהפסקות יתר ובמקומות שהקהל אינו רגיל, פוגמים בעצמת השירה ובתהודה שהתכוונו לה המקרא וחז"ל.

¹² ראינו לשעבר וראינו עכשיו ובע"ה נזכה גם לעתיד לבוא ובכל העולמות הבאים עלינו לטובה. "[על כן עלמות אהבונך](#)" – בימי שמחה כבימי צער.

¹³ לפי מה שהראינו בדברינו [דרשו ה' בהמצאו](#) בשבת שובה, יש מקורות טובים להמשך האיחולים לשנה טובה ולכתיבה וחתימה טובה גם אחרי יום הכיפורים. אם חלה שבת האזינו בין יום כיפור לראש השנה, גם היא שבת שובה או תשובה. ויש מהדרין עד הושענא רבה, והחסידיים נוהגים עד חנוכה והמהדרים מן המהדרים נוהגים כל השנה.